

**Օրմանեան Մաղաքիա Պատրիարքի
«Հայոց Եկեղեցին» Երկին Անգլերեն
Վերջին Հրատարակութիւնը 2016 թուին
Այլառու Թերութեան Առիթով**

Դոկտ. Զատեն Ա. Քինյ. Արգումանեան

Ներկայ 2016 թուականին Հայաստանի մէջ վերահրատարակուեցաւ Մաղաքիա Պատր. Օրմանեանի յայտնի երկին՝ «Հայոց Եկեղեցի»-ին անգլերեն թարգմանութիւնը «Անկիւնաքար» հրատարակչութեան: Թարգմանութիւնը նախապէս 1912 թուին Մարգար Գրիգորիի կատարած միակ թարգմանութեան կրկնօրինակն է, գեղեցիկ արտաքինով ու պատկերագրաւ: Տողատակերուն օգտակար եւ ուսանելի ծանօթագրութիւնները անցուցած են Ղետնդ քահանայ Մայիլեանն ու Խաչիկ Գրիգորեանը, առանց սակայն ժամանակակից հարկիւրամայ զարգացումները նկատի ունեւայլ: Բոլորն ալ իրենց ժամանակին վերաբերեալ պատմական յատուկ ծանօթագրութիւններ են:

Պատկերագրող տոյն հատորը, որուն տիտղոսաբերքը կը նշէ «Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւնն ու վարդապետութիւնը», կը յաւելու նաեւ «Ներկայ Կացութիւնը», զոր բոլորովին չենք տեսներ գիրքին մէջ: Հատորը կը նշէ Ամենայն Հայոց Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի անունն ու Արարատեան Թեմի Փոխանորդ Սրբազանին հովանատրութիւնը:

Ամեն ինչ լաւ կը թուի առաջին ակնարկով, եւ սակայն ինչպէ՛ս աննկատ բոլոր գիրքի մը վերահրատարակութեան պարագային գիրքին ՎԵՐՋԻՆ հրատարակութիւնը, որպէս ամենէն ընտիրը, եւ կառչիլ առաջին (obsolete) անգլերեն թարգմանութեան բնագրին վրայ, եւ զայն ընդօրինակել, միեւնոյն ատեն խոստանալով, գիրքին մէջ ալյապէս անգոտանելի, «Ներկայ Կացութիւն» կոչուածը: Որքան անհոգ ըլլալու են մարդիկ, երբ թերեւս նոյնիսկ չեն լսած անգամ որ Օրմանեանի նոյն կարեւոր գիրքը անգլերէնով, դարձեալ նոյն Մարգար Գրիգորիի թարգմանութեամբ, վերջին անգամ լոյս տեսած էր Լոնտոնի մէջ 1955 թուականին Դերենիկ Շախկոպոս Փոլատեանի ուշադիր խմբագրութեամբ որպէս հռչակատու A.R. MOWBRAY, Oxford-ի հրատարակութիւնը, որ

չխախտելով հանդերձ գիրքին կառոյցն ու կշիռը, անցուցած է 20-րդ դուիս մը The Twentieth Century անունին տակ. քսաներորդ դարու Հայ Եկեղեցւոյ յառաջընթացը նշելով՝ ամփոփ եւ շատ կենսական գիծերու մէջ, զայն հասցնելով մինչեւ 1954:

Ինչպէս երեակայել եւ ընդունիլ որ տոյն վերջին հրատարակութեան մէջ մեր ժամանակակից այդ 20-րդ դուիսը լիովին գոյութիւն չունենար, եւ հրաճուածը անցնալին գրուած երկը կը մնայ, երբ ամապաման պետք էին գործածել Լոնտոնի հրատարակութիւնը իր յաւելեալ ժամանակակից դէպքերը ներառնելով: Ուր մնաց մեր հասկցած եւ յարգելի «գլխական վերահրատարակութիւն» կոչուածը:

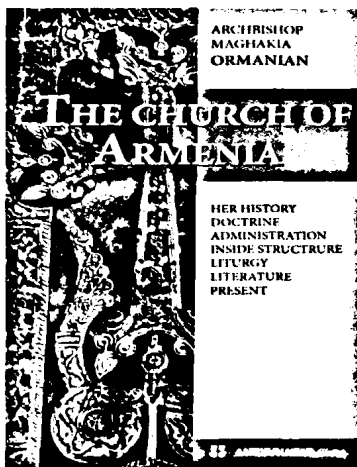
Ո՛չ միայն 20-րդ դուիսն է որ կը պակսի ներկայ արտաքնապէս փայլուն հրատարակութեան մէջ, այլ նաեւ գիրքի վերջաւորութեան APPENDIX III-ը իր թեմներու, նուիրապետական աթոռներու, թեմակալներու, ծխական եկեղեցիներու եւ հաւատացեալներու, կաթողիկ եւ բողոքական հայերու ցանկագրեալ եւ սինակներու մէջ ակնյայտնի կերպով դասատրուած թիւերը ընդգրկելով: Կը պակսի նաեւ յատուկ անուններու ցանկը: Այս վերջին երկու բաժինները, ինչպէս նաեւ յիշեալ 20-րդ դարու յաւելեալ դուիսը, բծախնդիր կերպով անեցուցած է Դերենիկ Շախկոպոս:

Նոր հրատարակուած գիրքին մէջի մեծ բացական, քսաներորդ դուիսը, հետեւեալ գլխաբաժանումները կը ներկայացնէ, այնքան կարեւոր որքան մեր յետ-եղեռնեան եկեղեցական հոգեւոր վերականգնումը:

1. The Twentieth Century: Յրուեալ հայութեան յետ-եղեռնեան կացութիւնը:
2. The Catholicosate of Etchmiadzin: Գեորգ Ե. Սուրենեան եւ մահատակ Խորեն Ա. Մուրադբեգեան Կաթողիկոսներու ճգնաժամը՝ Սովետական շրջանին:
3. The Catholicosate of Cilicia: Կիլիկիոյ Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոսի բռնի գաղթը դէպի Երուսաղէմ եւ Հալէպ, եւ ի վերջոյ Կաթողիկոսութեան վերջին կայքը՝ Ամքիլիսա:
4. The Patriarchate of Jerusalem: Տեղիչ Դուրեան Պատրիարքի եւ յաջորդներուն գահակալութիւնն ու Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան վերագարծօնը:
5. The Patriarchate of Constantinople: Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան ճգնաժամը քեմալական Թուրքիոյ ճնշիչ պայմաններուն տակ, Մեսրոպ Նարոյեան եւ Գարեգին

Խաչատուրեան Պատրիարքներու գահակալութեան շրջանին, եւ վերջնոյս աւելի հանդարտ պայմաններու ներքեւ յառաջդիմութիւնը:

Այս բոլորի մասին Դերենիկ Սրբազանի կողմէ մանրամասնեալ կերպով տեղեկութիւններ տրուած են տաալ խիտ էջերու մէջ: Մեր եզրակացութիւնն է վերեւի մեր ըսածը: Երբ ունիս լաւագոյն բնագիր մը, այժմէականացած, ինչո՞ւ չիրատարակել զայն հրամցնելու համար լաւագոյն գիրքի մը նորոգեալ պատկերը: Ցաւալի է որ կը ծախսուին գումարներ, բարի մտքով անկասկած, եւ սակայն առանց մտածելու, եւ կամ այլոց կարծիքը հարցնելու:

Շատ խօսք ունեցող մարդը քիչ գործ կը տեսնէ:

Ինչպէս որ զգեստը չգործածուելով ցեցերու կեր կ'ըլլայ, նոյնպէս ալ մարդը եթէ անգործ մնայ մեղքերու ցեցով կ'ապականի:

Ան որ ինքզինք գերին կ'ընէ սուսին՝ կը կորսնցնէ իր խօսքին հեղինակութիւնը եւ հետեւաբար ատելի կ'ըլլայ Աստուծոյ եւ մարդոց աչքին:

Կեանքը կ'իմաստատորոշի այն ատեն՝ երբ ուրիշի համար կ'ապրուի:

Երանելի է ան՝ որ չի ցանկար ուրիշի ունեցածը:

Թերեւս աղքատին շատ բան կը պակսի, սակայն ազահին ամէն բան:

Ժամանակը կը փոխէ նոյնիսկ դատաւորին ակնոցը:

Մի՛ ըլլաք չարախօս՝ նոյնիսկ ձեր չարախօսներուն:

Ան որ չի գիտեր ժամանակին յարգը կը նշանակէ թէ ան չէ ծնած փառքի համար:

Շատ մոլութիւններ ունեցողը շատ տէրեր կ'ունենայ:

Մոլութիւնները ներել՝ առաքինութեան դաւաճանել է:

Մուտը ծնունդ է տկար հոգիի, յեղեղուկ մտքի եւ յոռի նկարագրի:

Չար մարդիկ միշտ կը խուսափին առաքինի մարդոց հետ մտերմութենէն, որովհետեւ անոնց առաքինութիւնը կը խրտչեցնէ զիրենք:

Եթէ ի վիճակի չենք ընելու այն ինչ որ ուզենք, ուրեմն ուզենք միայն այն ինչ որ կրնանք ընել:

Երբ ոսկին խօսի՝ ամէն լեզու կը լռէ:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍԷՐ ՀՈՍԿԷ-ՀՈՒԿԷ

Չեր թշնամիները մի՛ ատէք կիրքով, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ հաշտուիք:

Ազահը իր ինչքերուն տէրը չէ, այլ ինչքերն են իր տէրը:

Եթէ իմաստութիւնը ուրիշին բանականութիւն է, ուրեմն առաքինութիւնն ալ՝ սրտինը:

Մարդիկ կառավարելու համար սահմանած իշխանատուրը պարտի ճանչնալ մարդերը:

Իշխանատուրներ կը տկարանան, երբ փորձեն օրէնքէն աւելի բարձր ըլլալ:

Կիրքերը գոհացնել աւելի մեծ հաճոյք մը կայ. այդ ալ յաղթահարելն անոնց: